

dCIDOB 102.

Tràfic de persones: els nous esclaus.

Desmantellament de les xarxes del tràfic d'éssers humans.

L'abolició de l'esclavitud moderna.

Sigma Huda

Desmantellament de les xarxes del tràfic d'éssers humans

L'abolició de l'esclavitud moderna

Sigma Huda Relatora Especial de las Naciones Unidas sobre el tràfic de persones

Malgrat els enormes progressos realitzats i els èxits aconseguits durant aquest segle, l'esclavitud i la captivitat continuen essent una realitat en molts punts del planeta. Silenciosament, milions de persones estan patint situacions properes a l'esclavitud. És un fet que dura des de temps molt antics, si bé ha anat canviant de nom: així, el tràfic de persones, també conegut com a tràfic d'éssers humans, és la pràctica moderna de l'esclavitud. Actualment es tracta de la tercera indústria criminal del món, després del tràfic d'armes i del tràfic de drogues. Els traficants obtenen milers de milions de dòlars de benefici cada any i converteixen en víctimes milions de persones arreu del món. Cada any milions d'individus, la majoria dones i nens, són enganyats, venuts, coaccionats i obligats a viure situacions d'explotació de les quals no poden escapar. Són les mercaderies d'una indústria global que mou milers de milions de dòlars i que està dominada per grups criminals molt ben organitzats que actuen amb impunitat. El tràfic de persones és, en paraules de l'Organització Internacional del Treball (OIT), "la cara oculta de la globalització" i un dels reptes actuals més grans en la lluita pel respecte als drets humans.

Esclavitud i tràfic

L'esclavitud és un sistema socioeconòmic en virtut del qual determinades persones conegudes com a esclaves es veuen privades de llibertat personal i obligades a treballar o a prestar determinats serveis. La Convenció sobre l'esclavitud de 1926 defineix l'esclavitud com "l'estat o la condició d'una persona sobre la qual s'exerceixen alguns o tots els poders associats al dret de propietat". De manera semblant, el tràfic d'éssers humans, que normal-

ment implica el moviment de persones d'un lloc a un altre mitjançant l'ús de la violència, l'engany o la coerció, amb la finalitat d'obligar-les a treballar i de sotmetre-les a servitud o a pràctiques semblants a l'esclavitud, confereix el control total d'una persona sobre una altra amb l'objectiu i el propòsit d'explotar-la, i restringeix la llibertat de moviments i d'elecció. Aquesta pràctica viola el dret fonamental de totes les persones a la vida, la llibertat i la seguretat. També facilita l'exclusió social i el delictes, tot erosionant el capital humà i els drets humans, i té lloc tant a dins dels països com a través de fronteres, regions i continents.

El Protocol de les Nacions Unides per prevenir, reprimir i sancionar el tràfic de persones, especialment dones i nens (2000), defineix el tràfic com "la captació, el transport, el trasllat, l'ocultació o recepció de persones, mitjançant amenaces o l'ús de la força o altres formes de coerció, recurrent al rapte, al frau, l'engany, l'abús de poder, o als beneficis per obtenir el consentiment d'una persona que tingui autoritat sobre una altra, amb finalitats d'explotació". També s'hi estipula que si qualsevol dels mitjans mencionats està present per obtenir aquesta finalitat, el possible consentiment donat per la víctima esdevé irrelevant.

Formes d'esclavitud actualment imperants

Molt sovint es diu que el comerç d'esclaus va ser abolit a començament del segle XIX, però en realitat l'esclavitud continua silenciosament fins avui mateix. Tot i que aquesta forma d'explotació sovint no s'anomena esclavitud, les condicions són les mateixes. Les persones són venudes com a objectes, obligades a treballar sense cobrar res o cobrant molt poc, estan

a la mercè dels seus *amos* i no poden exercir l'opció d'abandonar la situació en què es troben per por de les represàlies.

Les formes més característiques d'esclavitud són el treball en captivitat; el treball forçat; les pitjors formes de treball infantil; l'explotació sexual infantil amb finalitats comercials; els matrimonis precoços i forçats; l'esclavitud tradicional de *pertinença* (Anti-Slavery International, 2007a); l'explotació sexual i la prostitució.

Aquestes diverses variants es practiquen encara avui en forma de tràfic. És esclavitud perquè els traficants fan servir la violència, les amenaces i altres formes de coerció per tal d'obligar les seves víctimes a treballar en contra de la seva voluntat, i també per tal de mantenir-les confinades mitjançant la retenció dels seus documents de viatge i dels seus permisos de treball, especialment quan les víctimes han estat preses a l'estranger. Això inclou el control de les seves activitats i de la seva llibertat de moviments. Així doncs, no és erroni dir que el tràfic d'éssers humans és la forma moderna de l'esclavitud. En una entrevista realitzada amb motiu de la publicació de l'*Informe Mundial 2006 sobre el tràfic de persones*, l'ambaixador general extraordinari per als temes relacionats amb l'esclavitud internacional dels Estats Units, John R. Miller, va definir el tràfic de persones com una forma diferent del comerç d'esclaus: "L'expressió 'tràfic de persones' només és un eufemisme. És una altra forma de dir comerç d'esclaus i esclavitud; una esclavitud que, malauradament i després de tants segles, continua entre nosaltres amb aquesta forma moderna. Jo em pensava que l'esclavitud s'havia acabat amb la Guerra Civil. Aleshores, teníem una esclavitud tolerada per l'Estat i basada en el color de la pell. Avui, tenim un tipus diferent d'esclavitud. Ja no està aprovada per cap Estat del món. Ni es basa principalment en el color de la pell. Però hi ha esclavitud sexual, esclavitud agrícola, esclavitud industrial, esclavitud en forma de soldats infantils, de treball domèstic, de nens genets de camells. Hi ha moltes menes d'esclavitud" (Miller, 2006).

Les Nacions Unides i diversos experts calculen que la xifra total del mercat del tràfic d'éssers humans s'acosta als 32.000 milions de dòlars, 10.000 milions dels quals, aproximadament, provenen de la venda inicial de persones

Instruments a favor dels drets humans internacionals i per a la prohibició de l'esclavitud

Aquestes són algunes de les convencions específiques que, juntament amb la Convenció sobre els drets humans, s'han formulat sobre el tema de l'esclavitud i el tràfic de persones:

- La Convenció sobre l'esclavitud, firmada a Ginebra el 25 de setembre de 1926 i que va entrar en vigor el 9 de març de 1927 de conformitat amb l'article 12. L'article 1 defineix (1) l'esclavitud com "l'estat o condició d'un individu sobre el qual s'exerciten els atributs del dret de propietat o d'algun d'ells", i també defineix (2) el tràfic d'esclaus, que "inclou tot acte de captura, adquisició o cessió d'un individu per vendre'l o canviar-lo; tot acte de cessió per venda o intercanvi d'un esclau adquirit per vendre'l o canviar-lo, i en general, tot acte de comerç o de transport d'esclaus". Per la seva banda, l'article 4 se centra en l'abolició de l'esclavitud i en el comerç d'esclaus.
- La Declaració universal dels drets humans de 1948 proclama en l'article 4 que "ningú no serà sotmès a esclavitud o a servitud (...); l'esclavitud i el comerç d'esclaus queden prohibits en totes les seves formes".
- Per la seva banda, el Protocol de les Nacions Unides per prevenir, reprimir i sancionar el tràfic de persones, especialment dones i nens (2000), defineix el tràfic en el seu article 3.

A més a més, existeixen els instruments següents: la Convenció suplementària sobre l'abolició de l'esclavitud, el comerç d'esclaus i les institucions i pràctiques similars a l'esclavitud, de 1956; el Pacte internacional sobre els drets civils i polítics (CCPR); la Convenció sobre l'eliminació de totes les formes de discriminació contra les dones (CEDAW); la Convenció sobre els drets del nen (CRC); el Protocol opcional de la convenció sobre els drets del nen, relatiu a la venda de nens, la prostitució infantil i la pornografia infantil; la Convenció de l'OIT i altres lleis suplementàries que pretenen protegir avui els drets humans i evitar-ne la violació.

Una forma moderna d'esclavitud: una anàlisi de la situació

L'esclavitud moderna prospera a causa de la seva rendibilitat, ja que el tràfic d'éssers humans s'ha convertit en un gran negoci. Les Nacions Unides i diversos experts calculen que la xifra total del mercat del tràfic d'éssers humans s'acosta als 32.000 milions de dòlars, 10.000 milions dels quals, aproximadament, provenen de la *venda* inicial de persones, i la resta correspon als beneficis estimats de les activitats realitzades o de les mercaderies produïdes per les víctimes d'aquest delictes bàrbar que és el tràfic d'éssers humans. Fins a cert punt, les víctimes del tràfic poden fins i tot tornar a ser objecte de tràfic, i

els traficants poden treure'n uns guanys addicionals revenent-les a un altre propietari d'un prostíbul o a un altre *amo* un cop pagat el seu deute, sovint molt inflat.

Factors que contribueixen al tràfic d'éssers humans. El tràfic de persones, considerat com una de les fonts de profit actuals més importants del crim organitzat, és una de les àrees més prolífiques de l'activitat criminal internacional, i un important motiu de preocupació tant per als països com per a la comunitat internacional. Les dones i els nens són, de forma predominant, l'objecte principal del tràfic humà.

De manera semblant al que es podria dir de l'esclavitud, els factors que porten a l'expansió del tràfic de persones són: les desigualtats creixents, les privacions i la marginalització dels pobres; la discriminació de les dones i la manca de consciència respecte de les realitats i dels perills a què s'enfronten les víctimes del tràfic. A més a més, el malestar social, els conflictes armats interns, els deutes heretats, les operacions bèl·liques i militars, els conflictes comunitaris, els desastres naturals o provocats per l'home, el desplaçament de poblacions, les diferents pràctiques tradicionals i culturals, la discriminació racial i de gènere són factors comuns que incrementen la vulnerabilitat a l'explotació i al tràfic.

Els traficants atrauen les seves víctimes amb la promesa d'una bona feina i les obliguen a treballar de manera forçosa o a prostituir-se. Un cop transportades als països de destí, les víctimes del tràfic són empresonades, torturades i no es poden escapar. Se'ls confisca el passaport; normalment no parlen l'idioma

del lloc on les han portades, ni saben ben bé on són. Finalment, de la mateixa manera que passa amb l'esclavitud, la víctima, que no té altra opció, es rendeix a la seva sort.

Esclavitud moderna: perspectiva general. Malgrat segles de lluita, l'esclavitud no ha estat eradicada del món. Com va dir en un acte celebrat a Londres Antonio María Costa, director executiu de l'Oficina de Nacions Unides contra la Droga i el Delicte (UNODC): "L'esclavitud és un comerç internacional en expansió, menys obvi que fa 200 anys, evidentment, però tot i així present al nostre voltant".

L'esclavitud, present arreu del món, adopta formes molt diverses. A l'Índia existeix en forma de deutes heretats o en la donació de nenes petites als temples com a *devadasi*¹; al Pakistan, en els forns per fer maons; al Brasil, en les plantacions de cacau o en els camps de carbó; en prostíbuls d'esclaves sexuals a Manila, Tailàndia, Japó i Estats Units. També hi és present en els traginers d'aigua considerats béns mobles a Mauritània; en la prostitució infantil a l'Equador; en els nens que fan de genets de camell per als xeics benestants dels Emirats Àrabs Units, l'Àrabia Saudita, Kuwait i Qatar. Les persones sotmeses a tràfic acaben sent víctimes de l'esclavitud.

Segons l'informe més recent del Departament d'Estat d'Estats Units, es calcula que entre 600.000 i 800.000 persones són objecte de tràfic transfronterer cada any (Miko, 2007). Les dones representen el 80% de les víctimes, i els nens el 50%; el 70% d'aquestes dones i nens són usats amb finalitats d'explotació sexual².

© AP/WWP
Departament d'Estat dels Estats Units

Com a resultat de les pressions internacionals, en diversos estats del Golf Pèrsic els nens genets han estat substituïts per robots a les curses de camells.

Un nou estudi de l'OIT confirma que el treball forçós és un problema global molt greu, que es dona en totes les regions i en tots els tipus d'economia. En total, hi ha uns 9,5 milions de treballadors forçosos a Àsia; 1,3 milions a Amèrica Llatina i al Carib; 660.000 a l'Àfrica Subsahariana; 260.000 a l'Orient Mitjà i a l'Àfrica del Nord; 360.000 als països industrialitzats; i 210.000 als països de l'Europa de l'Est.

Dones i nens d'Àsia Central i Meridional són traficats al Pakistan i a l'Índia per ser destinats a servitud sexual i domèstica, mentre que els pakistanesos ho són a l'Orient Mitjà per a treballs forçosos. Tant els nois bengalins com els pakistanesos són traficats als països del Golf Pèrsic per servir com a genets professionals a les carreres de camells que s'hi organitzen (Shelby,

2005). Això no obstant, amb la col·laboració conjunta de governs, organitzacions intergovernamentals (OIG) i ONG, els estats del Golf Pèrsic han prohibit que els nens facin de joqueis, i també han establert fons econòmics per ajudar a reintegrar els nens genets traficats als seus països d'origen.

El tràfic de dones i nens també està sent documentat a Tailàndia, Myanmar, Indonèsia i Cambodja. Cada any, centenars de milers de dones i nens nepalesos són traficats a diferents bordells de Mumbai, Delhi i Calcuta, a l'Índia.

Els països africans són països d'origen, trànsit i destí per al tràfic destinat a l'explotació sexual comercial. El tràfic de dones cap a Europa amb aquesta finalitat és més freqüent a l'Àfrica Occidental que a cap altre lloc. Almenys el 60% de les prostitutes estrangeres d'Itàlia són de països africans, la majoria de Nigèria. L'Europa de l'Est i els territoris de la Comunitat d'Estats Independents (CEI) també són una àrea lucrativa on el tràfic no disminueix. Sota la disfressa de l'entreteniment, moltes persones, especialment dones i nens, s'internen en el món de la prostitució i de l'esclavitud sexual, en el rodatge de pel·lícules pornogràfiques, etc. Els matrimonis forçosos per *protegir* la identitat ètnica i la cultura també funcionen com a formes de tràfic. Es practica sobretot entre les famílies migrants ètniques d'Àsia, Àfrica i Amèrica Llatina, i és una forma corrent d'explotació en l'àmbit cultural del poble gitano, que l'accepta com una pràctica i una tradició cultural normal.

D'altra banda, i segons estimacions de Human Rights Watch, més de 120.000 nens han estat utilitzats en conflictes armats a l'Àfrica, entre els quals hi ha les guerres civils a Libèria, Sierra Leone, Angola, Burundi, Rwanda, República Democràtica del Congo (RDC), Uganda i Sudan. Mentrestant, la prostitució infantil està augmentant arreu d'Àfrica, alimentada per la creença errònia imperant que tenir relacions sexuals amb una noia verge pot curar la sida.

En moltes comunitats tradicionals, les dones i les nenes són les víctimes de les pitjors formes d'explotació, com la prostitució, el treball forçós, els matrimonis precoços i forçosos, el treball en condicions d'esclavitud, la servitud, etc. En alguns països europeus, com per exemple entre les comunitats gitanes de Bòsnia i Hercegovina, Croàcia, Macedònia, Moldàvia, Sèrbia, Itàlia, etc., el tràfic de dones per fer-les treballar d'*animadores* (*entertainers*) al Regne Unit, al Japó i a l'Orient Mitjà està creixent notablement.

Iniciatives internacionals per combatre el tràfic d'éssers humans

Avui en dia el tràfic d'éssers humans –el “nou comerç d'esclaus” (WCAR, 2001)– és un problema d'una importància crucial, i per això s'han iniciat una sèrie d'iniciatives a escala nacional, regional i internacional per tal de combatre'l.

L'any 2004, la Comissió sobre els drets humans em va nomenar relatora especial sobre el tràfic de persones, especialment dones i nens, per tal de centrar-me en els aspectes que afecten els drets humans de les víctimes del tràfic de persones.

La designació té per a objectiu respondre efectivament a les informacions fiables sobre possibles violacions dels drets humans, amb la missió de protegir els drets humans de les víctimes reals o potencials del tràfic de persones, i per cooperar plenament amb altres relators especials, en particular el relator especial sobre la violència contra les dones, i prendre en consideració les seves contribucions a la qüestió.

A més a més, Nacions Unides té aproximadament 28 mandats temàtics i 13 mandats específics per a determinats països que estan investigant tot un seguit de qüestions relacionades amb els drets humans a tot el món. Aquests experts no reben cap remuneració i normalment treballen en l'àmbit legal, en el món acadèmic i en altres àrees que s'hi relacionen.

Els estats han de considerar el tràfic d'èssers humans com un problema de drets humans que requereix la cooperació internacional per protegir els drets de les víctimes i castigar els traficants, inclosos els beneficiaris del tràfic

Al costat d'aquesta activitat, les Nacions Unides, diversos governs i ONG van posar en marxa conjuntament la Iniciativa per combatre el tràfic d'èssers humans, i van triar el 200 aniversari de l'abolició del comerç transatlàntic d'esclaus per lluitar contra aquest modern flagell que té atrapades més de 27 milions de persones. Cada any, a més, *l'Informe sobre el tràfic de persones* se centra en la situació concreta dels països, en les respostes polítiques internacionals i en les pràctiques reeixides assolides en diferents països.

Recentment, Amnistia Internacional ha fet una crida als 39 estats membres del Consell d'Europa i a la Comunitat Europea perquè demostrin el seu compromís en l'eradicació de la creixent esclavitud moderna, tot firmant i contribuint, sense més dilacions, a implementar les accions de la Convenció del Consell d'Europa contra el tràfic de persones.

D'altra banda, l'organització Anti-Slavery International treballa per cridar l'atenció sobre totes les formes de tràfic d'èssers humans i per a la protecció de les persones que en són objecte. Això inclou crides als governs per tal que aprovin legislacions que garanteixin uns nivells mínims de protecció per a les persones sotmeses a tràfic i que els asseguri un ajut especialitzat.

En anys recents, l'adopció de noves normes, l'establiment de noves institucions i la implementació de noves polítiques a escala nacional, regional i internacional que afecten els drets de les persones que són objecte de tràfic (inclòs el fet que l'explotació sexual i la prostitució de dones en situacions de conflictes armats són ara considerades com a "crims contra la humanitat" que poden ser jutjats pels tribunals de guerra internacionals i també pels tribunals criminals internacionals), ha tingut com a conseqüència que les qüestions relatives al tràfic d'èssers humans hagin estat introduïdes en l'agenda dels drets humans. Existeix encara una "escletxa d'implementació" entre les normes i la pràctica; entre el reconeixement formal i la situació real de les persones que són objecte de tràfic, però gràcies als progressos realitzats i els esforços duts a terme s'han identificat una sèrie d'iniciatives positives en la lluita contra el tràfic de persones.

Recomanacions

Per abolir l'esclavitud moderna i desfer la xarxa del tràfic d'èssers humans, encara cal fer moltes coses:

- Els estats han de considerar el tràfic d'èssers humans com un problema de drets humans que requereix la cooperació internacional per protegir els drets de les víctimes i castigar els traficants, inclosos els *beneficiaris* del tràfic, així com el compliment dels instruments internacionals relatius a la lluita contra el tràfic de persones, incloses les mesures que en dissuadeixin la demanda.
- Cal incloure mesures per a la prevenció del tràfic en els plans d'acció nacionals centrats en el tràfic d'èssers humans, especialment dones i nens.
- Els estats poden establir unitats especials o organitzar grups de treball que es facin responsables d'investigar i/o d'iniciar accions judicials contra els casos de diferents formes d'esclavitud, com el tràfic de persones. En col·laboració amb ONG i organitzacions de la societat civil, aquestes agències podrien també fer-se responsables de recollir i publicar informacions relatives al tràfic d'èssers humans.
- Els estats han de garantir que els actors clau, com els jutges i els fiscals, el personal diplomàtic i consular i les autoritats d'immigració estiguin qualificats i rebin formació sobre els aspectes legals, econòmics, culturals, socials i altres aspectes relacionats amb el tràfic de persones. Aquests actors també han d'aprendre a respectar la dignitat de les víctimes i a ser sensibles al trauma que passen.
- Els estats han de posar èmfasi en les campanyes de conscienciació públiques relatives a la naturalesa, l'abast i els danys que provoca el tràfic de persones. Aquestes campanyes han d'orientar-se especialment a l'opinió pública, als líders de la comunitat, als mestres i al personal mèdic i sanitari.
- Les pràctiques tradicionals, religioses o culturals, i les lleis i polítiques domèstiques no s'han d'utilitzar per justificar les violacions de les normes i estàndards relatius als drets humans internacionals.

- Els estats han de mantenir i actualitzar els bancs de dades sobre la incidència del tràfic de persones.
- Els estats han de promulgar lleis que criminalitzin els usuaris de la prostitució.
- Els estats han de garantir que totes les noies tinguin un accés igual a l'educació i a les institucions educatives, i han de fer respectar el seu dret a l'educació mitjançant mesures obligatòries, beques i programes d'escolarització. Aquestes mesures a favor de l'alfabetització han d'incloure l'alfabetització legal i econòmica, i s'han de considerar no solament com un pas encaminat a ajudar les víctimes rescatades, sinó també com un catalitzador per a la prevenció del delictes que és el tràfic d'éssers humans.
- Els estats han d'incloure en les seves disposicions legals i penals la consideració específica del caràcter delictiu dels matrimonis precoços i forçosos, el treball forçós, l'explotació sexual comercial, el treball infantil, el treball en condicions d'esclavitud, etc.
- Els estats han de crear oportunitats de mitjans de subsistència alternatius. Han de donar suport a les autoritats públiques i a les organitzacions no governamentals i de base comunitària que ja proporcionen assistència a les víctimes del tràfic de persones, inclosos refugis segurs que proporcionin serveis com seguretat, allotjament, assessorament legal, ocupació, educació, serveis sanitaris, i també assistència física i psicològica. En aquells casos en què les víctimes del tràfic de persones són traslladades d'un país a un altre, els estats no han de tractar les víctimes com si fossin immigrants il·legals.
- Els estats han de reforçar els programes antitràfic d'éssers humans a escala nacional, subregional i regional, i han de prendre en consideració les bones pràctiques internacionals com les que encarnen els principis recomanats i les orientacions de les Nacions Unides sobre el tràfic d'éssers humans.

Observacions finals

No existeixen solucions fàcils per acabar amb la plaga del tràfic d'éssers humans, l'esclavitud actual, ja que la naturalesa criminal transnacional d'aquesta mena de tràfic desborda les capacitats de les agències encarregades de fer respectar la llei de molts països. Aquestes agències no estan adequadament equipades per lluitar contra les bandes criminals organitzades que operen amb impunitat sense respectar les fronteres nacionals. Però la seva magnitud exigeix accions ràpides i apropiades, ja que en depèn la sort, especialment, de milions de dones i nens arreu del món. Els estats pobres que depenen de l'ajuda financera exterior sovint fan els ulls grossos davant els aspectes criminals del treball *il·legal* amb la condició que continuïn arribant al país les remeses de diners que permeten anar pagant els interessos dels préstecs que han rebut.

Malgrat aquesta tràgica realitat, diversos governs d'arreu del món estan fent una sèrie d'esforços per abordar el proble-

ma. Però en la majoria de països, els traficants operen amb una impunitat gairebé total, fins i tot en els casos més greus. Combatre aquest fenomen requereix adoptar i combinar mesures holístiques, interdisciplinàries, de curt, mig i llarg termini, que abordin tots els aspectes del cicle del tràfic de persones.

No cal dir que els governs han d'emprendre aquesta qüestió posant èmfasi en el processament dels responsables i en les estratègies de protecció i prevenció, i també, i de manera simultània, en el rescat, rehabilitació i reintegració de les víctimes. Aquestes accions combinades han de servir per abolir aquest crim brutal que encara continua vigent en aquest segle, malgrat tenir un nom diferent. Aquesta tasca tot just acaba de començar, i portar-la a terme serà un dels reptes d'aquest segle. ●

Notes

1 N. de l'ed.: Les *devadasi* (literalment, "serventes de Déu"), eren originàriament noies consagrades a una divinitat en algun temple hindú que gaudien d'un reconegut estatus social, en correspondència amb l'aprenentatge rebut en les tradicions índies clàssiques i en l'art. El concepte ha pres un significat diferent amb el temps ja que l'objectiu original ha derivat en molts casos en prostitució. En l'actualitat molts hindús i el propi Govern indi associen el fenomen de les *devadasi* a l'explotació sexual comercial.

2 Cal apuntar que aquestes estimacions es basen en el nombre de persones rescatades que han estat objecte de tràfic i en el nombre de persones desaparegudes de les zones vulnerables entre d'altres, però en cap cas podem tenir xifres exactes respecte del nombre de persones que són objecte de tràfic.

Referències bibliogràfiques

ANTI-SLAVERY INTERNATIONAL (2007a). *Anti-Slavery today's fight for tomorrow's freedom, 1807-2007*. (Consulta: 3 de maig de 2007).

www.antislavery.org/homepage/antislavery/modern.htm

ANTI-SLAVERY INTERNATIONAL (2007b). *Anti-Slavery International's views on Tackling Human Trafficking - Consultation on proposals for a UK action plan*. 27 de març de 2007.

MIKO, Francis T. *Trafficking in Persons: The U.S. and International Response*. Washington DC: Congressional Research Service. Actualitzat a 7 de juliol de 2007.

MILLER, John (2006). Entrevista de presentació de: *Trafficking in Persons Report*. Washington DC: U.S. Department of State. 5 de juny de 2006. (Consulta: 15 d'octubre de 2006). www.state.gov/g/tip/rls/rm/67521.htm

SHELBY, David. *State Department report praises Nepal, Bangladesh, Pakistan, South Asia Anti-Trafficking Efforts Improve, Report Says*. Washington DC: U.S. Department of State. Juny de 2005.

WCAR-World Conference against Racism (2001). *The Race Dimensions of Trafficking in Persons - Especially Women and Children*. Durban: Nacions Unides. www.un.org/WCAR/e-kit/issues.htm